માનવ-સંસાધન: રાષ્ટ્રની સૌથી મોટી સંપત્તિ

વસ્તી, વિતરણ અને વિકાસની યાત્રા

NotebookLM

માનવ-સંસાધન એટલે શું?

વસ્તી એ રાષ્ટ્રનું સૌથી મોટું સંસાધન છે. પ્રકૃતિની ભેટ ત્યારે જ સંસાધન બને છે જ્યારે માનવી પોતાની બુદ્ધિ અને કૌશલ્યથી તેનો ઉપયોગ કરે.

શિક્ષણ, તાલીમ અને સ્વસ્થ જીવનશૈલી માનવ વસ્તીને 'સંસાધન'માં પરિવર્તિત કરે છે.

NotebookLM

વિશ્વમાં વસ્તીનું વિતરણ

વિશ્વની 90% વસ્તી માત્ર 30% જમીન વિસ્તારમાં રહે છે.

- દક્ષિણ-પૂર્વ એશિયા, યુરોપ અને ઉત્તર-પૂર્વ ઉત્તર અમેરિકા ગીચ વસ્તી ધરાવે છે.
- વિશ્વની કુલ વસ્તીના લગભગ 3/4 (75%) લોકો એશિયા અને આફ્રિકા ખંડમાં વસવાટ કરે છે.

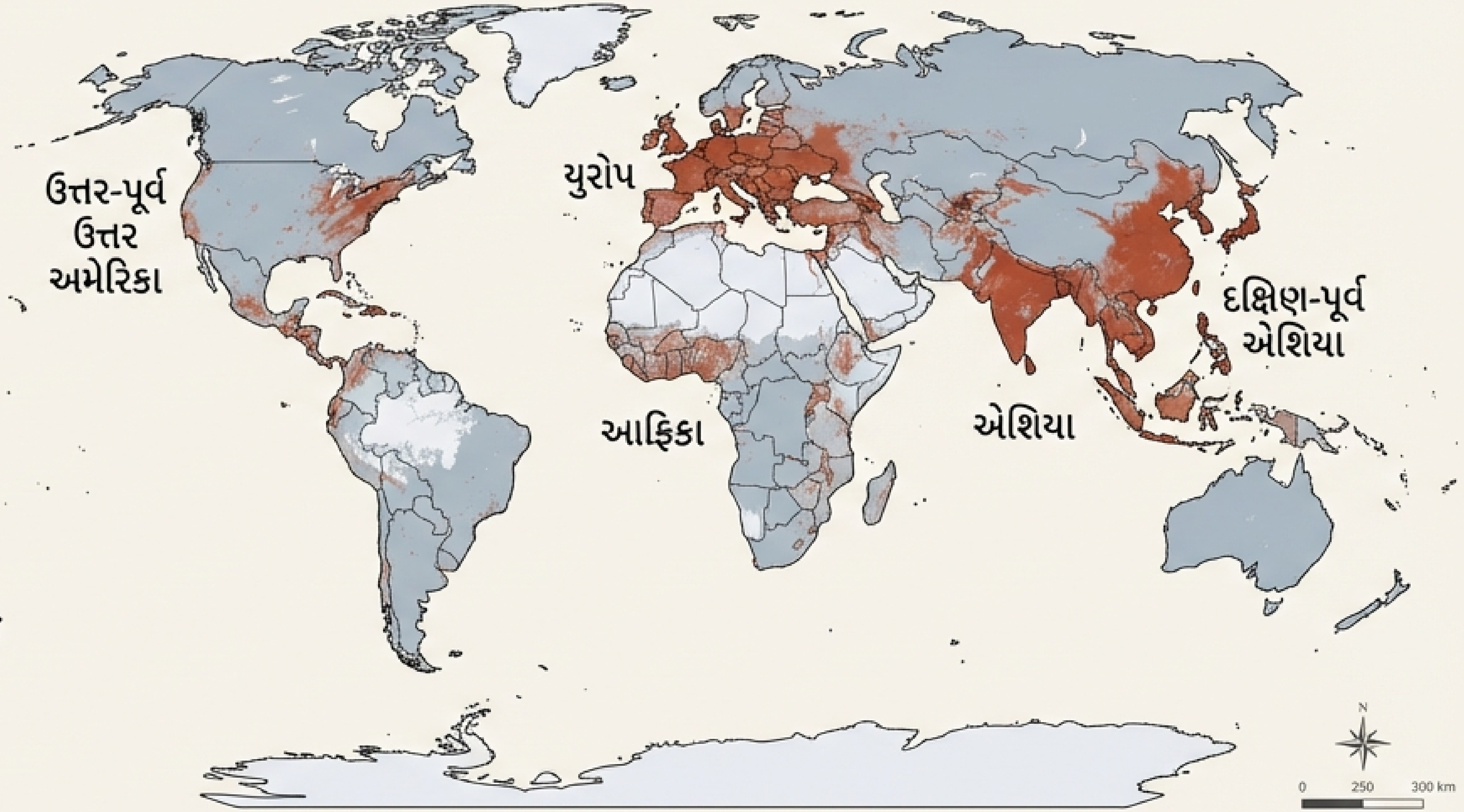

NotebookLM

વસ્તી-ગીચતાની સમજ

પૃથ્વીના એકમ ક્ષેત્રમાં વસવાટ કરનારા લોકોની સંખ્યા. સામાન્ય રીતે પ્રતિ ચોરસ કિમીમાં મપાય છે.

$$\text{વસ્તી-ગીચતા} = \frac{\text{દેશની કુલ વસ્તી}}{\text{દેશનું કુલ ક્ષેત્રફળ}}$$

વિશ્વની સરેરાશ: 54

ભારતની સરેરાશ (2011): 382

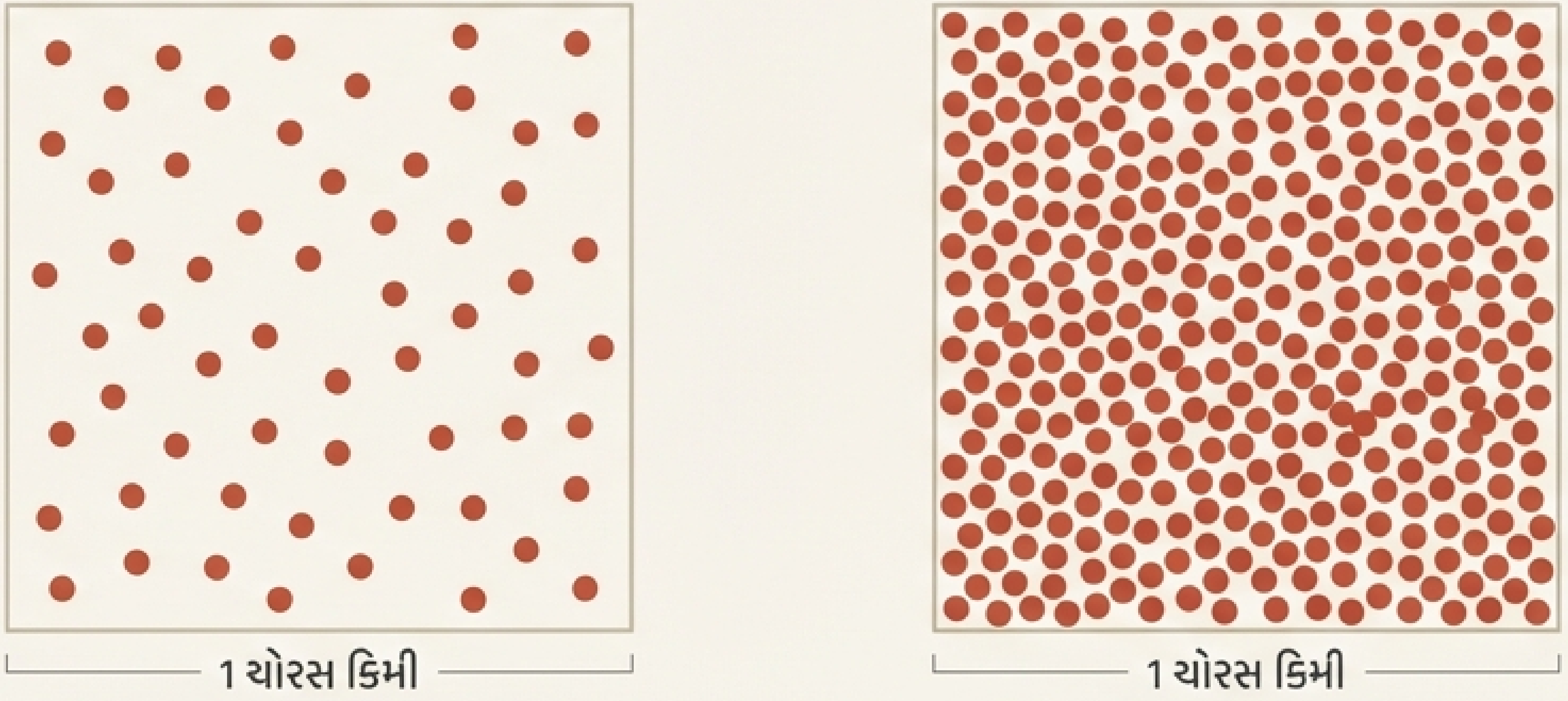

NotebookLM

ભારતમાં વસ્તી-ગીચતા: એક ઝલક (2011)

રાજ્યવાર વસ્તી ગીચતા (પ્રતિ ચો.કિ.મી.)

સ્રોત: ભારત જનગણના 2011

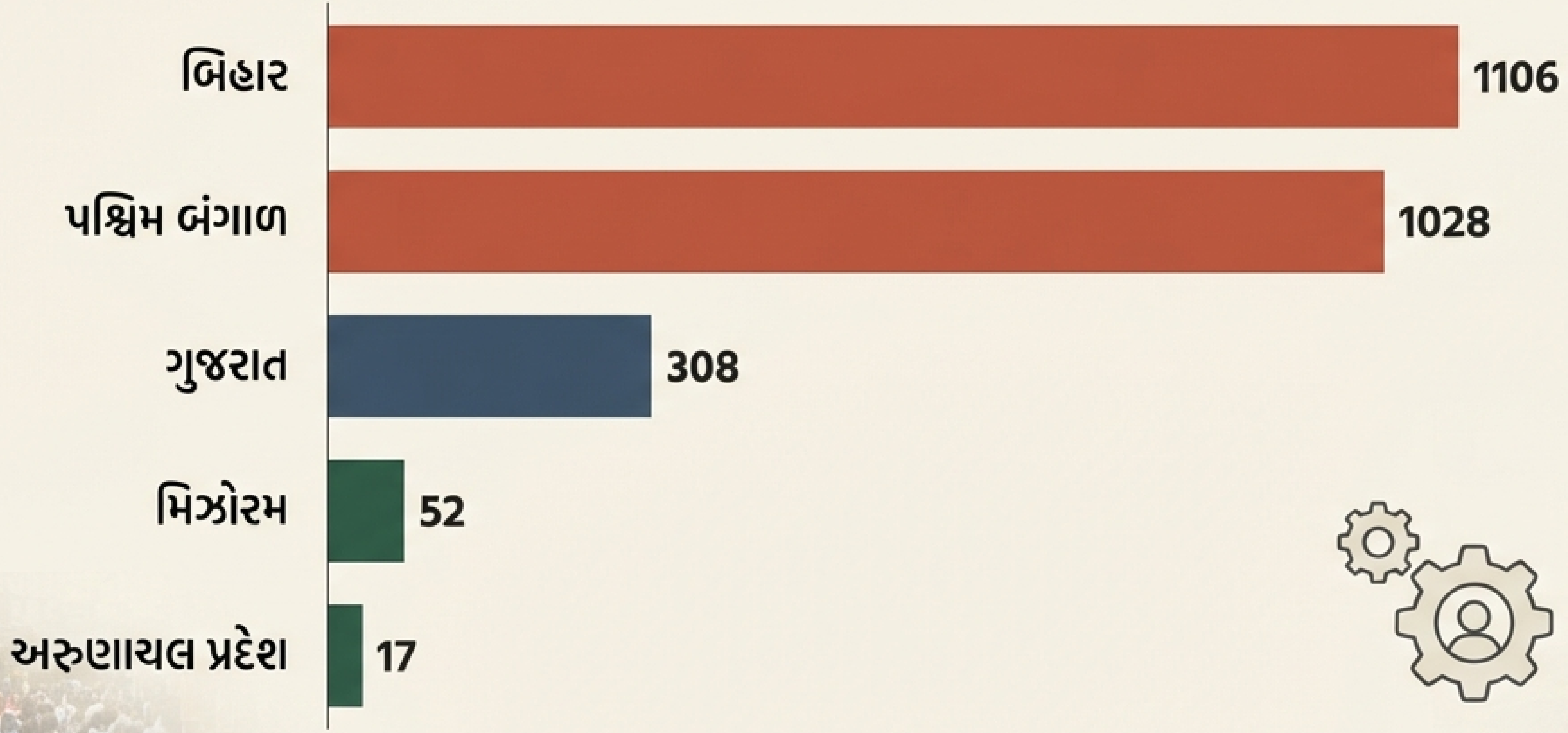

કેન્દ્રશાસિત પ્રદેશ:
રા.રા.ક્ષે. દિલ્લી
(11320)

NotebookLM

આપણે ક્યાં રહીએ છીએ અને શા માટે? (ભૌગોલિક પરિબળો - I)

1. પ્રાકૃતિક રચના (Topography)

1. પ્રાકૃતિક રચના (Topography)

માનવી મેદાની વિસ્તારોમાં રહેવાનું પસંદ કરે છે (ખેતી અને ઉદ્યોગ માટે). ગંગાના મેદાન ગીચ છે.

2. આબોહવા (Climate)

2. આબોહવા (Climate)

ખૂબ ગરમ કે ખૂબ ઠંડા વિસ્તારોમાં વસ્તી ઓછી હોય છે. (દા.ત. રણપ્રદેશ કે હિમાલય).

NotebookLM

કુદરતી સંપત્તિનો પ્રભાવ (ભૌગોલિક પરિબળો - II)

જમીન (Soil)

ફળદ્રુપ જમીન = ખેતી = ગીચ વસ્તી. (ભારતમાં ગંગા-બ્રહ્મપુત્ર).

જળ (Water)

નદી ખીણો ગીચ વસવાટક્ષેત્ર ધરાવે છે.

ખનિજ (Minerals)

ખનિજથી સમૃદ્ધ વિસ્તારો લોકોને આકર્ષે છે. (મધ્યપૂર્વમાં તેલ, આફ્રિકામાં હીરા).

NotebookLM

બિન-ભૌગોલિક પરિબળો

સામાજિક (Social)

સારા રહેઠાણ, શિક્ષણ અને સ્વાસ્થ્યની સગવડો. (દા.ત. પુણે).

સાંસ્કૃતિક (Cultural)

ધર્મ અને સંસ્કૃતિનું મહત્વ. (દા.ત. વારાણસી, જેરૂસલેમ).

આર્થિક (Economic)

ઉદ્યોગો અને રોજગારીની તકો. (દા.ત. ઓસાકા, મુંબઈ).

NotebookLM

ભારતમાં વસ્તીનું અસમાન વિતરણ

દેશની અડધી વસ્ધી વસ્તી માત્ર 5 રાજ્યોમાં વસે છે.

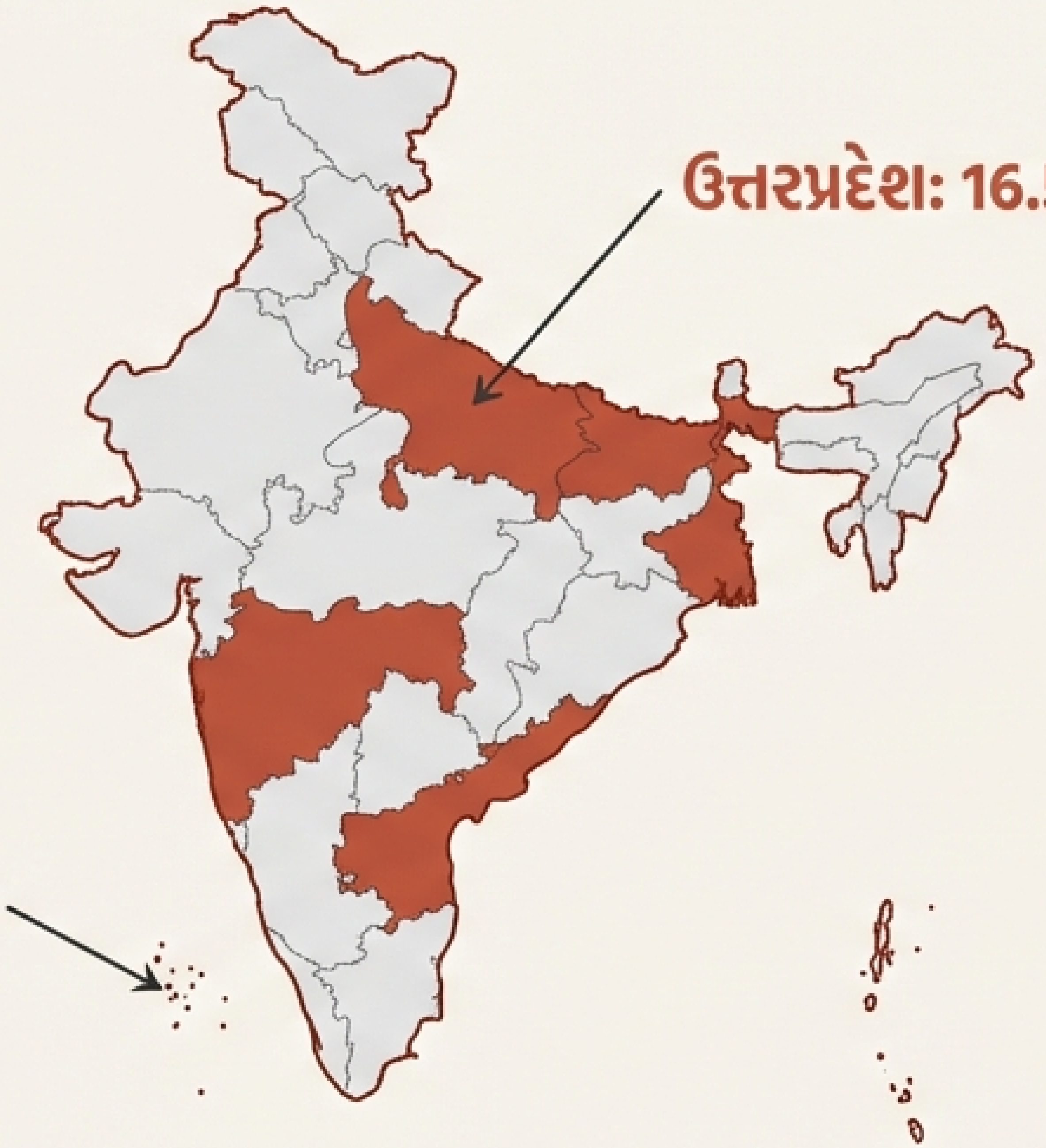

મેદાની અને તટવર્તી રાજ્યોમાં ગીચતા વધુ છે.

NotebookLM

વ્યાવસાયિક સંરચના

ભારત

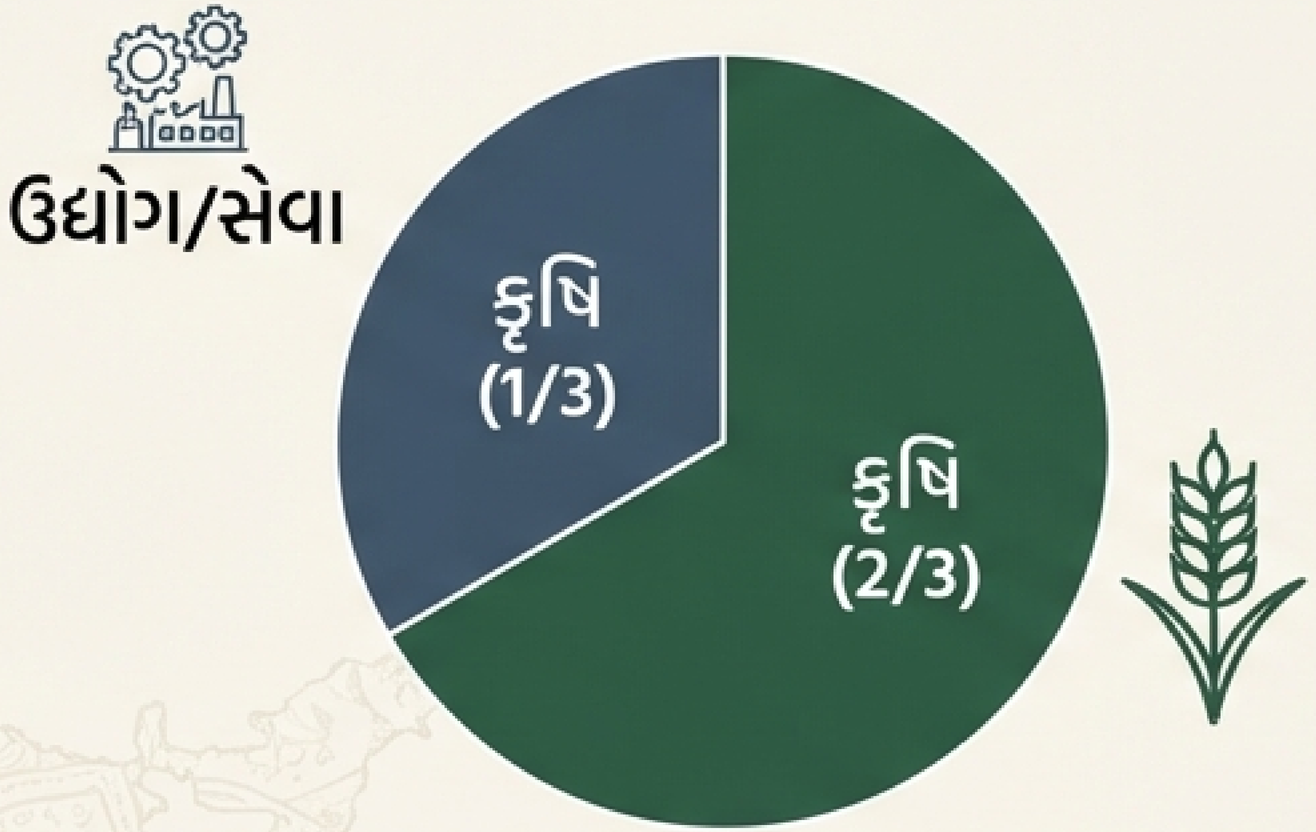

આપણી વસ્તીના આશરે 2/3 ભાગ
કૃષિ પર આધારિત છે.

વિકસિત દેશો (દા.ત. USA)

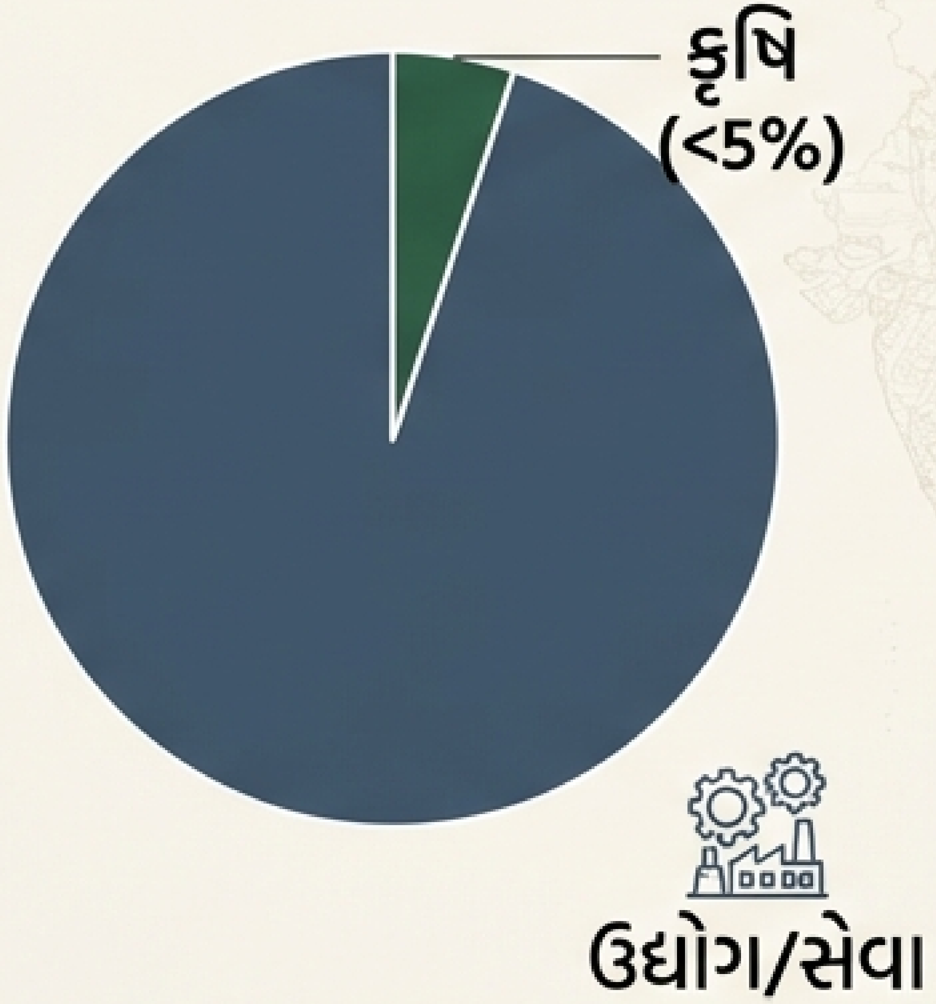

વિકાસ માટે દ્વિતીય (ઉદ્યોગ) અને તૃતીય (સેવા) વ્યવસાયમાં જોડાણ વધવું જરૂરી છે.

NotebookLM

યુવા શક્તિ: ભારતનું ભવિષ્ય

ભારત: 19.4% વસ્તી યુવા છે

ગુજરાત: 19.45% વસ્તી યુવા છે

તક: જો યુવાનોને ગુણવત્તાયુક્ત સ્વાસ્થ્ય, શિક્ષણ અને તાલીમ મળે, તો તે રાષ્ટ્રના વિકાસમાં મોટું યોગદાન આપી શકે છે.

NotebookLM

સ્ત્રી-પુરુષનું પ્રમાણ (Sex Ratio)

પ્રતિ 1000 પુરુષોની વસ્તીમાં સ્ત્રીઓની સંખ્યા.

1901: 972

ઘટાડો ચિંતાજનક છે, પણ છેલ્લા દાયકામાં થોડો સુધારો થયો છે.

2011: 943

શ્રેષ્ઠ: કેરલ (1084)

પુડુચેરી (1037)

NotebookLM

સાક્ષરતા (Literacy Rate)

7 વર્ષ કે તેથી વધુ વયની વ્યક્તિ જે કોઈ એક ભાષા વાંચી-લખી શકે.

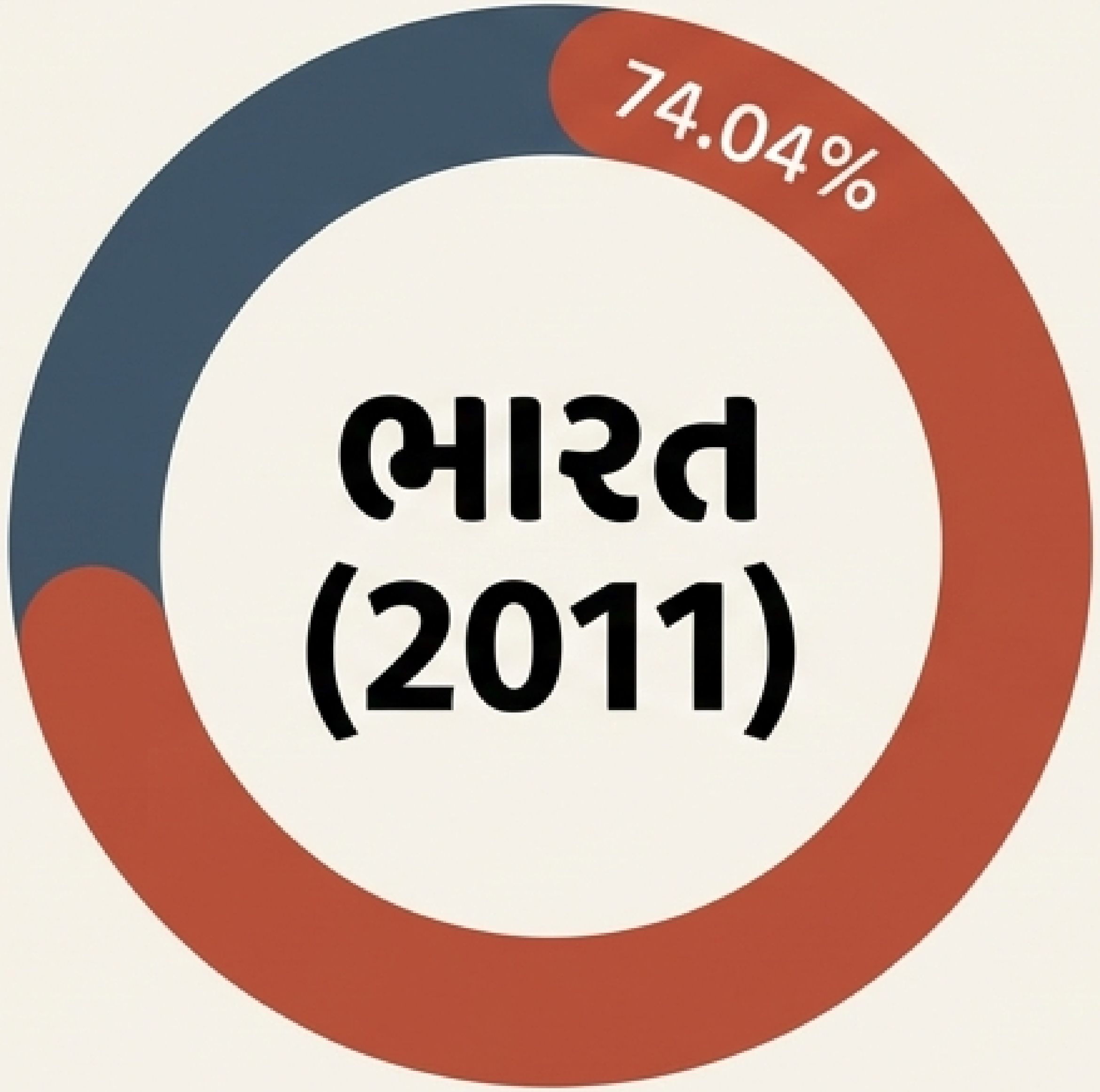

પુરુષ (Male): 82.1%

મહિલા (Female): 65.4%

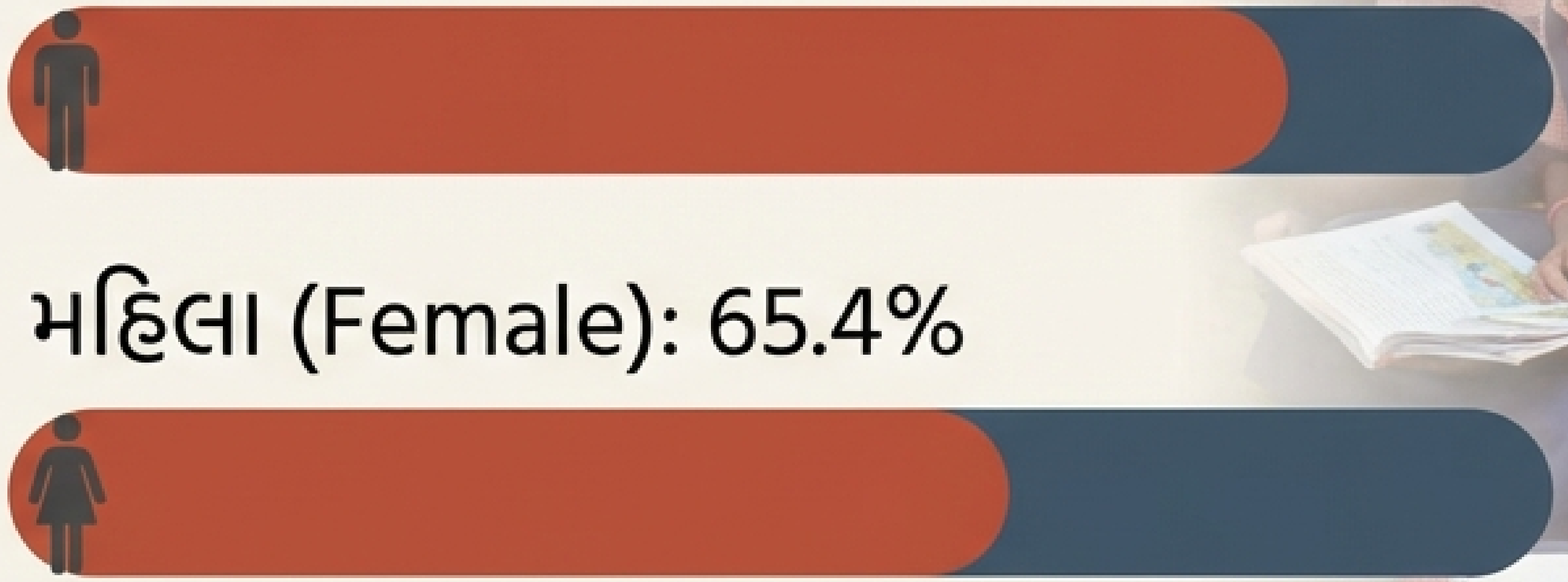

1901માં માત્ર 5% → 2011માં 74.04%

NotebookLM

સાક્ષરતામાં મોખરે અને પાછળ

રાજ્યવાર સાક્ષરતા દર (2011)

- 1. **કેરલ: 93.91%**
- 2. **લક્ષદ્વીપ: 92.28%**
- 3. **મિઝોરમ: 91.58%**

⚠ **બિહાર: 63.82% (સૌથી ઓછો)**

સાક્ષરતા અને વસ્તીવૃદ્ધિ વચ્ચે ધનાત્મક સંબંધ છે.

NotebookLM

નિષ્કર્ષ: માત્ર સંખ્યા નહીં, પણ ગુણવત્તા

- વસ્તી કુદરતી અને ભૌગોલિક પરિબળો પર આધારિત છે.
- શિક્ષણ અને આરોગ્ય દ્વારા વસ્તીની ગુણવત્તા વધારી શકાય છે.

દેશના વિકાસ માટે માનવ-સંસાધનને શિક્ષિત, સ્વસ્થ અને સક્ષમ બનાવવું અનિવાર્ય છે.

NotebookLM